

Nezištnosť – altruizmus

Mária Nemčíková

NEMČÍKOVÁ, M.: Selflessness – Altruism. *Studia Aloisiana*, 6, 2015, 3, s. 65 – 78. Volunteering is actual phenomenon, required to be explored to secure and reinforce its qualitative and quantitative growth. The main question was, what gives basis to the voluntary work. The main objective of the article has been to search deeper about theoretical background of one aspect, altruism, describing and analyzing the motivation incentives, especially those which are associated with mercenariness and selflessness. Theory has been based on different theoretical constructs to show diversity of ideas regarding this issue.

Keywords: volunteering, altruism, motivation

Konanie v prospech druhých, spoločnosti či seba samého sa vo svetovej vede vníma z hľadiska troch východísk: ako prosociálne správanie (prosocial behaviour), pomáhajúce správanie (helping behaviour) alebo altruizmus. Dovidio, Manstead a Hewstone¹ tieto tri pojmy definovali podľa zámeru a hodnoty správania pre spoločnosť. Je veľmi dôležité, aby sa tieto pojmy nevnímali ako synonymá, pretože vyjadrujú odchýlky podstatné pre vysvetlenie dobrovoľníckeho konania.

Výraz *prosociálne správanie* označuje v oblasti sociálnej psychológie všeobecne akúkoľvek „aktivitu, ktorú spoločnosť pozitívne hodnotí“². Také prosociálne správanie, ktorého hlavnou charakteristikou je vedomý zámer pomôcť niekomu inému, sa nazýva *pomáhajúce správanie*³. Také prosociálne správanie a zároveň pomáhajúce správanie, ktoré je dobrovoľným konaním, pomocou niekomu inému alebo spoločnosti bez očakávania vlastného prospechu, teda konaním v prospech druhých, sa nazýva *altruizmus*.

V oblasti teológie, filozofie a antropológie sa altruizmus nazýva aj nezištnosť. V psychológii sa nazýva altruizmus. Pritom je potrebné si uvedomiť, že oba pojmy vyjadrujú tú istú podstatu.

Dôvodom skúmania filozoficko-antropologických východísk týkajúcich sa fenoménu nezištnosti je skutočnosť, že rôzne psychologické vysvetlenia tohto fenoménu vychádzajú práve zo vzájomne sa odlišujúcich filozoficko-antropologických východísk.

1 Porov. DOVIDIO, J. F.: Altruism. In: MANSTEAD, A. S. R., HEWSTONE, M. (ed.): *Blackwell Encyclopedia of Social Psychology*. Oxford : Basil Blackwell, 1995.

2 EISENBERG, N., CARLO, G., MURPHY, B., VAN COURT, P.: Prosocial Development in Late Adolescence : A Longitudinal Study. In: *Journal of Child*, 1995, s. 1179–1197.

3 Porov. DOVIDIO, J. F.: Altruism. In: MANSTEAD, A. S. R., HEWSTONE, M. (ed.): *Blackwell Encyclopedia of Social Psychology*.

Treba konštatovať, že fenomén nezištnosti z pohľadu psychológie vysvetľuje niekoľko desiatok rôznych teórií, prúdov a názorov. Je pravda, že každý z týchto myšlienkových prúdov v oblasti psychológie obsahuje svoje vlastné špecifiká. Na druhej strane možno pozorovať, že každý z nich vychádza z určitej filozoficko-antropologickej koncepcie či východiska, inými slovami z obrazu o človeku a jeho prežívaní a správaní. Na základe analýz myšlienkových prúdov psychológie týkajúcich sa fenoménu nezištnosti možno určiť tri základné filozoficko-antropologické východiská pre relevantnú väčšinu západných psychologických koncepcií.

Ide o *humanistické východisko*⁴, *kresťanské východisko*⁵ a *biosociálne východisko*⁶.

Každé z týchto troch východísk možno vnímať ako prístupový rámec a orientačný základ pre vnímanie fenoménu nezištnosti z pohľadu psychológie. Zdôrazňujeme, že ide o rámec preto, že zámerné zovšeobecňujúce poukázanie na podstatnú charakteristiku každého z troch uvedených filozoficko-antropologických východísk nám dovoľuje efektívne abstrahovať od jednotlivostí či menej podstatných osobitostí, ktoré sa môžu v nich nachádzať.

Túto konštrukciu možno potvrdiť a spresniť poznámkou, že pri fenoméne nezištnosti konštatujeme jednotný a rovnaký denotát (definíciu) z hľadiska všetkých filozoficko-antropologických východísk. Jeho podstatou je tvrdenie, že nezištnosť je dobrovoľná činnosť smerujúca k inej osobe alebo cieľu bez očakávania vlastného zisku.⁷ Rozdielnosť vo filozoficko-antropologických prístupových rámcoch vzniká pri výklade, interpretácii definície nezištnosti. Konotát, interpretácia definície nezištnosti sa totiž vo vzťahu k jednotlivým filozoficko-antropologickým východiskám výrazne odlišuje.

V nasledujúcej tabuľke sme systematicky zhrnuli filozoficko-antropologické východiská na základe troch charakteristík. Predovšetkým sme sa zamerali na definíciu, ďalej na zdroj, nevyhnutné podmienky existencie nezištnosti a charakteristiku nezištnej motivácie.

4 Porov. MASLOW, A., MASLOW, B., GEIGER, H.: *The Farther Reaches of Human Nature*. New York : Viking Press, 1971.

5 Porov. GODBOUT, J. T.: *Ce qui circule entre nous : Coll. «La couleur des Idées»*. Paris : Éditions du Seuil, 2007.

6 Porov. FELDMANN, M. W., a i.: What is Altruism. In: *Trends in Ecology and Evolution*, 19, 2004, 3, s. 1–6.

7 Porov. REI, D.: Dopo la lege : La Terza fase del volontariato. In: *Animazione Sociale*, Torino 1992, č. 4; MASLOW, A., MASLOW, B., GEIGER, H.: *The Farther Reaches of Human Nature*.

Tabuľka: Filozoficko-antropologické východiská fenoménu nezištnosti

Vec/Smer	Kresťanské východiská	Humanistické východiská	Biosociálne východiská
Definícia	Konanie s úmyslom pomoci druhému človeku bez očakávania vlastného zisku, pričom nemusí mať uspokojené vlastné potreby	Konanie, ktoré smeruje ponad sebarealizáciu. Je možné až po uspokojení vlastných potrieb ("beyond self-realisation")	Radikálny altruizmus: Odpovede, ktoré relatívne nie sú ovplyvnené sociálnym tlakom alebo trestom. Odpovede založené na očakávaní obojstrannej služby (spoločnosť pre mňa, ja pre spoločnosť)
Zdroj	Biblia	Maslow, 1971	Wilson, 1975
1. Jestvovanie	Áno (v kontexte zásady „Miluj bližného svojho, ako seba samého“)	Áno (po uspokojení potrieb „deficitu“)	Limitovaný úroveň rodového výberu vo forme sebaobetovania. Áno – ide o skrytý egoizmus, podmienený sociálnou evolúciou
2. Pôvod	V Bohu	V kreativite človeka	V strachu a v úsilí o sebazachovanie
3. Vzor	V Bohu a v iných ľuďoch	V sebe samom	V podmienenosti a v sociálnom tlaku
4. Prínos pre človeka	Pozitívny v zmysle rastu, obohacovania sa, zrelosti	Pozitívny, ak má najskôr uspokojené vlastné potreby	Radikálny a oslabujúci v zmysle zachovania rodu. Nečistý – pozitívny (Wilson, 1975)
5. Prínos pre spoločnosť	Nevyhnutný pre zdravé fungovanie spoločnosti (filozofia nezištnosti a podelenia sa, Mancini, 1999)	Pozitívny, ako prostriedok na zdokonaľovanie spoločností	Deštruktívny, keďže tým oslabuje svoju rodinu (filozofia človeka ekonomického, Feldmann, 2004)
Nevyhnutné podmienky			
6. Sloboda	Nevyhnutný predpoklad	Nevyhnutný predpoklad	Základ je v podmienenosti človeka
7. Láska (charita)	Nevyhnutná (ako charita)	Nie je nevyhnutná. Ak je prítomná, ide o lásku typu „Being“ (t. j. pomáha k sebeaktualizácii druhého človeka)	Ako „sebaobetovanie“ – v zmysle udržania vlastného rodu, alebo odpovede na sociálny tlak
Motivácia			
8. Proces	Prvotná pohnútkou musí byť nezištná, prioritná a dominujúca. Primárne sleduje dobro druhého, nevylučuje však ani prínos pre dobrovoľníka, hoci ho nevyhľadáva	Ak máme naplnenie seba, môžeme naplňať aj ciele druhého. Človek musí v tejto situácii zabudnúť na seba.	Neexistuje nezištná motivácia, ide stále o skrytú zisťnosť
9. Výsledok	Hlavný efekt musí smerovať ku druhému človeku, čo však nevylučuje prínos aj pre seba samého	?	Každé zdravé konanie prináša úžitok výlučne sebe samému, nie druhým

Kresťanské východisko

Pôvod pomoci je z kresťanského hľadiska vyjadrený už v prvých kapitolách Biblie. „Jahve Boh povedal: Nie je dobre, aby bol človek sám. Urobím mu pomoc, jemu primeranú. (...) Jahve Boh vytvoril ženu a privedol ju k človekovi.“

(Gn 2,18.22b) Podľa Biblie život je darom od Stvoriteľa a človek je odkázaný na pomoc druhého. Schopnosť vzájomne si pomáhať a slúžiť je teda vpísaná priamo do bytostnej štruktúry človeka.

Caille, francúzsky zakladateľ filozofie „ducha daru“, vysvetľuje, že Boh sa nám daroval, „ukázal náboženským zážitkom, že je darom“⁸, pričom jeho konanie bolo dokonale nezištné.⁹

Existencia Božieho kroku smerom k ľuďom teda môže byť zachytiteľná i zmyslami.¹⁰ Človek môže vnímať Boha a jeho existenciu cez duchovné poznanie duše o svojom stvoriteľovi i prostredníctvom tela, ktoré je podstatne zjednotené s dušou.¹¹

Psyché – duša si vyberá a utvára z prvkov tohto sveta všetko potrebné pre formovanie tela v jeho dynamickej a neustálej premene. Dynamiku usku-točňovania, stávania sa už Aristoteles jednoznačne priradil k *pneumá* – *psy-ché* – *duši*. Tomáš Akvinský ju označil ako *vis formativa*, *vis creativa* či *virtus formativa* a tento názor prevládal v medicínskom i vo filozofickom myslení až do novoveku.¹²

Biblická správa ponúka príbeh o zlyhaní pri voľbe medzi dobrom a zlom na samom začiatku ľudského jestvovania. Jedným z dôsledkov tohto zlyhania je *vanitas* – ľudská pomínelnosť a smrteľnosť, ale aj vedomie a túžba po znovudosiahnutí nesmrteľnosti, čo je základom každej nádeje a inšpiráciou pre každé náboženstvo a kultúru. Potom starnutie a smrť sú len epizódou tajomného narušenia originality tohto procesu smerom k večnosti.

V kresťanskej koncepcii človeka je v *Psyché* a *Spiritus-Nús* prítomná Bohom darovaná pôvodná mohúcnosť v jej ideálnej stvorenej dynamike. Preto nič nebráni tomu, aby sme nemohli prijať ako fakt viery, že napriek smrti tela je v jeho možnostiach v oveľa dokonalejšej podobe, ako to bolo v prenatal-nom období, vytvoriť si nanovo ideálnu telesnú podobu – čiže uskutočniť to, čo nazývame „zmŕtvychvstaním tela“. Tým skôr, že sa to v dejinách už stalo pri Kristovom vzkriesení a bolo vo viere ponúknuté ako zmysel a cieľ života každého človeka.¹³

Stvoriteľ sa teda zjavuje ľuďom ako dar a miera toho, akými by sme mali byť, ako úloha pre nás, aby sme sa mu pripodobnili.¹⁴ A práve existencia tejto úlohy môže vysvetliť vedecky overenú prirodzenú ľudskú potrebu napĺňania hodnôt a nezištnej služby. Prakticky sa to odráža v tom, že človek pociťuje

8 CAILLÉ, A.: *Il terzo paradigma : Antropologia filosofica del dono*. Torino : Bollati Boringhieri, 1998.

9 Porov. CAILLÉ, A.: *Critica della ragione utilitaristica : Manifesto del MAUSS*. Torino : Bollati Boringhieri, 1991.

10 Porov. ŘÍČAN, P.: *Psychologie osobnosti : Obor v pohybu*. Havlíčkův Brod : Grada, 2007.

11 Porov. CUCCI, B.: *I Volontari aprono le porte dei musei*. Italia News, 2009. In: http://www.ilrestodelcarlino.it/imola/2009/06/20/194070-volontari_aprono_porte_musei.shtml (2. 2. 2015).

12 Porov. HIRAI, H.: The Invisible Hand of God in Seeds : Jacob Schegk's Theory of Plastic Faculty. In: *Early Science and Medicine*, 12, 2007, 1, s. 377–404.

13 Porov. MRÁZ, M.: Biologické, filozofické a teologické aspekty počatia a animácie. In: NANIŠTOVÁ, E. (ed.): *Hodnota života a krehkosť človeka*. Bratislava : Siloe, 2013, s. 62–72.

14 Porov. CODA, P., SEVERINO, E.: *La verità e il nulla : Il rischio della libertà*. San Paolo : Cinisello Balsamo, 2000.

túžbu vrátiť dobro, ktoré bez vlastných zásluh dostal. V opačnom prípade začína pociťovať vnútorné prázdno. Tento stav Viktor Frankl (1988) definoval pojmom existenciálna frustrácia.

V inšpiratívnej existenciálnej triáde Popielskeho *mať – stávať sa – byť* existenciálne dynamické stávať sa predstavuje možnosť prekonávania limitácií a determinácií ľudského bytia, aj rozvoj a formovanie osobnosti v zmysle jej ambícií po Absolútne.¹⁵

Človek žije vo svete, svet je však spolubytím s druhými. Zakoreniť sa vo svete, zakotviť sa v ňom je možné iba prostredníctvom druhých. Druhí sú pôvodným domovom, tým, čo je pre nás vo svete už pripravené. „Oikeiosis, ako vytváranie ľudského sveta a zakotvenie sa v ňom, je prvotný ľudský pohyb, ktorý si vyžaduje teplo domova, prijatie druhými, ich láskavú blízkosť, vďaka ktorej sa zverujeme a sme im zverení vo svojej bezmocnosti.“¹⁶

Vychádzajúc z týchto predpokladov, možno si položiť otázku, či nezištná služba má reálny zmysel, či hodnotu pre spoločnosť a jednotlivca.

Pápež Benedikt XVI. vo svojej encyklike *Caritas in veritate* tvrdí: „Svet nezachráni dokonalosť spravodlivosti (chápaná ako hodnota tvoriaca základ každej sociálnej organizácie), ale nezištnosť, dar. Iba v bratskej spoločnosti sa budeme cítiť spojení jeden s druhým a tak iba takýto typ spoločnosti je schopný darovať šťastie svojim občanom.“¹⁷ Tento výrok výrazne zdôrazňuje okrem iného dve skutočnosti: nezištnosť sa chápe ako dar a tvorí základnú hodnotu spoločnosti pre jej zdravé fungovanie.

Ako možno vysvetliť nezištnosť ako psychologickú funkciu? V čom je jej podstata a prínos pre spoločnosť i psychiku jednotlivca?

Dobrovoľníctvo z psychologického hľadiska (pričom sa nepopiera jeho materiálno-zabezpečujúci charakter) odpovedá na jedinečne ľudské prežívanie a emócie, ktoré pramenia z potreby milovať, byť milovaný a byť uznaný ako hodnotný človek.¹⁸ Čo to však znamená milovať? Je to dialóg človeka s človekom. Je to sebadarovanie, pričom človek dáva a nič za to späť neočakáva (porov. Jn 15,13).

Napriek rozdielnosti filozoficko-antropologických názorov na človeka, ani jeden z doterajších psychologických prúdov nepopiera jedinečnú ľudskú potrebu milovať.¹⁹ Potreba milovať bola označená ako existenciálna potreba, jej absencia je pre človeka deštruktívna a tak zohráva hlavnú úlohu v jeho existenciálnej frustrácii.²⁰

15 Porov. POPIELSKI, K.: *Noo-logoterapia : Elementy wprowadzenia*. Lublin : KUL, 2004, s. 24.

16 MICHÁLEK, J.: *Topologie výchovy*. Praha : Oikymen, 1996, s. 94.

17 BENEDIKT XVI.: Encyklika *Caritas in veritate*. Trnava : SSV, 2009.

18 Porov. ŠMIDOVÁ, M., MARKOVÁ, J., TREBSKI, K.: *Perspektívy pomoci ľuďom s postihnutím a ich rodinám*. Trnava : Dobrá kniha, 2013, s. 112.

19 Porov. MASLOW, A., MASLOW, B., GEIGER, H.: *The Farther Reaches of Human Nature*; POPIELSKI, K.: *Noetická dimenzia osobnosti : Psychologická analýza pocitu zmyslu života*. Trnava : KP FF TU, 2005.

20 Porov. POPIELSKI, K.: *Noetická dimenzia osobnosti : Psychologická analýza pocitu zmyslu života*.

V tomto zmysle si možno všimnúť, že milovať iného človeka môže byť potrebou pociťovať svoju vlastnú hodnotu, čím vzniká otázka nezištnosti prejavov spojených s láskou k nemu. Podľa kresťanského filozoficko-antropologického východiska to však tak nie je.

Nezištnosť sa v biblickom chápaní vníma ako vyjadrenie úprimnej oslavy Boha a celého jeho stvorenia.²¹ Ak teda dobrovoľník vníma seba samého ako Božie stvorenie, má vnímať svoju hodnotu ako „oslavu, chrám Boha“. Je to najpriamejšie vyjadrenie nezištného vzťahu človeka k Bohu ako jeho odpoveď na predchádzajúcu skutočnosť nezištného darovania sa Bohu človeku.

Na tomto základe by sa dala vyriešiť dilema, či môže človek ísť do extrému v nezištnom konaní a zachovať si psychické zdravie. Ak by sme vyňali ochranu seba samého a vnímanie vlastnej hodnoty z nášho prežívania a správania, bolo by to sebazničujúce a zároveň neúprimné. Ak však zohľadňujeme v tomto konaní svoju dôstojnosť, vtedy je nezištná služba vlastne prostriedkom ku zdravému životu. V tomto podľa kresťanského východiska spočíva paradox Božieho plánu.

Človek koná na základe vnútorných pohnútok, ktoré sa v psychológii nazývajú potreby alebo motivácie. Je celistvou, integrálnou bytosťou, v ktorej všetky motivácie, tak egoistickej, ako aj altruistickej povahy, pôsobia súčasne, pretože ani jednu z motivácií nemožno „vypnúť“, tak ako sa nedá vypnúť napríklad automatickosť tlkotu srdca.²² Ak teda nemožno „vypnúť“ nijaké motivácie, vrátane motivácií egoistickej povahy, oprávnené vzniká otázka, či je človek schopný konať výhradne nezištné. Je teda možná nezištná služba?

Ak sa pozeráme na človeka ako celistvú bytosť, nezištná služba nie je možná. Tu však nastupuje otázka intencie. Nezištné sa človek môže rozhodnúť dačo vykonať, ale nemôže v sebe potlačiť radosť z vykonaného. Dôsledkom tohto konania je uspokojenie jeho psychických potrieb. To však nebol jeho prvotný zámer. Hodnota nezištnej služby je preto práve v nezištnom rozhodnutí urobiť niečo pre iného človeka.²³

Charakteristikou nezištnosti je obeta, teda správanie, ktoré nie je v prospech svojho vlastného zisku.²⁴ Z tohto hľadiska podal Pears²⁵ zaujímavý fenomén. Porovnával motívy zotrvávania v dobrovoľníckej organizácii. Na začiatku, pri vstupe do nej spočívali motívy najmä v úsilí pomôcť naplňať ciele organizácie. Postupne však ustupovali pred vzťahovými motívmi (komunita). To môže podľa Pearsa poukazovať na prvotné rozhodnutie, na rozhodnutie k obeti, pričom ďalšie motívy boli už smerujúce viac na seba, egoistické. To môže naznačovať, že človek si uvedomuje potrebu pomôcť aj sám sebe. Faktom je, že dobrovoľníci často nevedia, prečo sa podujali na dobrovoľnícku

21 Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : SSV, 2006, s. 248.

22 Porov. ŘÍČAN, P.: *Psychologie osobnosti : Obor v pohybu*.

23 Porov. REI, D.: Dopo la legge : La Terza fase del volontariato. In: *Animazione Sociale*, Torino 1992, č. 4.

24 Porov. REI, D.: *L'attuazione della legge quadro sul volontariato nelle normative regionali in Servizi sociali*. Torino, 1999.

25 Porov. FELDMANN, M. W., a i.: What is Altruism. In: *Trends in Ecology and Evolution*, 19, 2004, 3, s. 1-6.

činnosť.²⁶ Stáva sa, že dobrovoľník sa rozhodne slúžiť, pomáhať iným a až potom si uvedomí, že potrebuje aj niečo iné. Z toho by sa dalo usúdiť, že jeho prvotné rozhodujúce motívy boli racionálne a nezištné, ale postupom času si uvedomil ďalšie motívy, ktoré mal predtým v podvedomí a ktoré sa preňho stali neskôr vedome dôležitými.

Lazzarini²⁷ definuje predpoklad altruistického skutku ako slobodný a racionálny prejav človeka. Spočíva v jeho racii, ale na základe opakovania môže byť zautomatizovaný. Ľudské správanie je slobodné, ale ovplyvnené kultúrou a prostredím. Ďalej, nezištnosť, altruizmus je dimenziou správania, ktorá je ovplyvnená racionálnym rozhodnutím. Funguje na báze racia, a nie na báze emotívnosti.

Základom nezištnosti je slobodné a dobrovoľné rozhodnutie.²⁸ Najdôležitejšie je si uvedomiť, že naozajstný dar je slobodný a spontánny. Môže byť aj zautomatizovaný, keď naučené správanie je silnejšie ako samotný pocit potreby. V každom prípade však ide o rozhodnutie založené na vnútornom presvedčení o hodnote služby, spoločenských normách a o správnosti a zmyslu konania.

Z kresťanského filozoficko-antropologického východiska by sa dala nezištnosť pokladať za odpoveď človeka na dar od Boha, ktorý vníma prostredníctvom existenciálneho zážitku. Kresťanský smer definuje nezištnosť ako hodnotu, ktorú je človek schopný vyjadriť v každom okamihu. Umožňuje mu to slobodná vôľa rozhodovať sa aj proti sebe samému. Základnou podmienkou pre nezištné konanie je rozhodnutie postavené na prvotnej motivácii. Nezištnosť konania sa podľa tejto teórie nezmenšuje pozitívnym prínosom pre samotného vykonávateľa, a to z toho dôvodu, že to nemôže ovplyvniť a nebolo to predmetom jeho slobodného a vedomého rozhodnutia. Nezištného konania je človek schopný kedykoľvek, aj keď nemá uspokojené všetky svoje potreby. Základnou podmienkou zdravého nezištného konania je dodržiavanie princípu „Miluj bližneho ako seba samého“. Ak je táto podmienka splnená, nezištné konanie je pre človeka pozitívne a pomáha mu rásť, či pozitívne sa formovať.²⁹

Humanistické východisko

Altruizmus sa väčšinou spája s dobrovoľníctvom. Tento fenomén je veľmi zaujímavý pre vedu a skúmanie človeka z toho dôvodu, že sa vyníma zo štandardných aktivít človeka cielených na zachovanie jeho existencie. Maslow na základe teórie *pyramídy potrieb* vysvetlil konanie človeka ako neustály boj

26 Porov. OMOTO, A. M., SNYDER, M.: Sustained Helping without Obligation : Motivation, Longevity of Service, and Perceived Attitude Change among AIDS Volunteers. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 1995, 1, s. 671–686.

27 Porov. LAZZARINI, S. G., MADALOZZO, R., ARTES, R., DE OLIVEIRA SEQUEIRA, J.: Measuring Trust : An Experiment in Brazil. In: *Brazilian Journal of Applied Economics*, 9, 2005, 1, s. 153–169.

28 Porov. CODA, P., SEVERINO, E.: *La verità e il nulla : Il rischio della libertà*.

29 Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, s. 248; CODA, P., SEVERINO, E.: *La verità e il nulla : Il rischio della libertà*.

pri uspokojovaní potrieb, nevyhnutných na prežitie.³⁰ Začína od najzákladnejších fyziologických potrieb človeka, akými sú potreba potravy, spánku, sexu a podobne. Ak má jednotlivec tieto potreby uspokojené, môže sa zameriavať na ďalšie stupne potrieb, akými sú potreba bezpečia, istoty, lásky, až po potrebu transcendentna.³¹

Humanistické filozoficko-antropologické východisko vychádza teda z Maslowovej pyramídy potrieb.³² Táto teória pripúšťa fyziologický základ v sile, ktorá motiváciu vyvoláva. Ak sú však fyziologické potreby uspokojené, vtedy človek rozvíja ďalšie sily, prameniace z jeho psychiky, potreby lásky, úcty, estetiky, sebarealizácie a transcendencie. Tieto motivácie sú podľa Maslowa hierarchicky usporiadané. Ak je uspokojená nižšia motivácia, potom s rovnakou intenzitou človek pociťuje motiváciu vyššej kategórie. Základné potreby človeka sú podľa Maslowa fyziologické, potom prechádza na psychologické potreby. Pre človeka je deštruktívne naplňovať vyššie potreby, ak nemá naplnené nižšie.

Vrch pyramídy potrieb tvorí potreba sebatranscendencie. Na sklonku svojho života Maslow doplnil túto pyramídu o poslednú časť, *beyond-self-realisation*, čo vo voľnom preklade znamená „pozasebarealizácia“.³³ Týmto výrazom uchoпил konanie, ktoré smeruje ponad sebarealizáciu. Je možné až po uspokojení vlastných potrieb. Podľa Maslowa také konanie spočíva v kreativite človeka a má na neho pozitívny dosah, ak má uspokojené vlastné potreby. Globálne slúži ako prostriedok na zdokonaľovanie spoločnosti. Z hľadiska psychiky človeka by sa práve potreba „pozasebarealizácie“ dala pokladať za altruistickú motiváciu, pretože jej charakteristikou je potreba sebaapresahovania (pozri tab.).

Možno dodať, že podľa Maslowa nie je naplňovanie vyšších potrieb nevyhnutné a netýka sa každého človeka. Tým sa toto východisko značne odlišuje od kresťanského východiska, v zmysle ktorého je deštruktívna práve absencia vedomia človeka o zmysle jeho konania, ktoré sa netýka len jeho samého.

Humanistické východisko uvádza v súvislosti s fenoménom nezištnosti niektoré známe konkrétne vysvetlenia.

Aplikované vysvetlenie podali sociálni psychológovia na čele s Piliavinom, ktorí navrhli *bystander-calculus model* (model kalkulácie okoloidúceho, 1981).³⁴ Teória operuje s ľudskou schopnosťou vcítiť sa do pocitov druhej osoby s empatiou. Podľa nej človek pri pohľade na niekoho, kto trpí, pociťuje vnútornú nepohodu, pretože sa automaticky vcíti do jeho situácie. Na to, aby sa zbavil tohto pocitu, musí vyvinúť určitú činnosť a tou môže byť práve pomáhajúce správanie. Toto môže byť vysvetlením jeho vonkajších altruistických prejavov správania. No táto činnosť ho istým spôsobom zatažuje. Práve preto

30 Porov. MASLOW, A. H.: *Motivation and Personality*. New York : Harper Collins Publishers, 1987.

31 Porov. ŘÍČAN, P.: *Psychologie osobnosti : Obor v pohybu*.

32 Porov. ŘÍČAN, P.: *Psychologie osobnosti : Obor v pohybu*.

33 Porov. MASLOW, A., MASLOW, B., GEIGER, H.: *The Farther Reaches of Human Nature*.

34 Porov. PILIAVIN, J. A., SIEGL, E.: Health Benefits of Volunteering in the Wisconsin Longitudinal Study. In: *Journal of Health and Social Behavior*, 48, 2007, 4, s. 450–464.

predtým, než pomôže inému, zráta si, akú námahu ho táto pomoc bude stáť. Rozhodnutie pomôcť alebo nie závisí od pomeru miery psychickej nepohody a miery námahy potrebnej na pomoc. Inými slovami, „bystander-calculus model”³⁵ poukazuje na kalkuláciu jedinca, či aktívne pomôcť druhému človeku alebo spoločnosti. Výskumy potvrdili, že ľudia boli ochotnejší pomáhať v situácii, ktorú si vedeli lepšie predstaviť, alebo boli prítomní pri jej vzniku.³⁶ Inými slovami, ľudia pomáhali na základe uspokojenia vlastnej potreby alebo pocitu istoty. Túto teóriu čiastočne podporujú argumenty vyplývajúce z výskumu Crandalla a Kitayamu (1994), ako aj z biosociálnej teórie o rodovom výbere a zdraví. Účastníci výskumu boli ochotnejší pomôcť tým ľuďom (nie príbuzným), ktorí neboli dlhodobo chorí a teda cena pomoci bola nižšia ako cena pomoci dlhodobo chorým.

Ďalšia veľmi známa teória o altruistickom správaní je „teória sociálneho učenia“ (*social learning theory*)³⁷. Bandura presadzoval možnosť, že prosociálne správanie nie je vrodené, ale je naučené počas života sledovaním určitých modelov správania. Učenie musí byť podložené nejakou osobnou motiváciou a vnútornou adaptovanou silou. Bolo by preto potrebné pozrieť sa bližšie na motiváciu ako takú – na jej fyziologický mechanizmus a spôsob vyberania, aby sa dalo pochopiť, ako môže človek nadobudnúť motiváciu k dobrovoľníctvu, prípadne ktoré mechanizmy motivácie môžu byť podporujúce pri nadobúdaní motivácie k činnosti.

Prúd na čele s Hoffmanom³⁸ presadzuje možnosť motivácie k nezištnosti prostredníctvom *faktora prostredia*. Podľa neho genetická výbava jedinca k dobrovoľníckemu správaniu sa prejaví len vtedy, ak ho k tomu aktivizujú podnety zvonku. Tento názor by vysvetlil skutočnosť, prečo nie všetci ľudia sa aktivizujú ako dobrovoľníci, aj keď majú rovnaké sociálne, situačné a iné východiská ako dobrovoľníci.

Humanistický smer je totožný s kresťanskou koncepciou v chápaní slobodného rozhodnutia a slobodnej vôle. Odlišuje sa však v podmienkach a prínose pre vykonávateľa. Maslow³⁹ poukázal na schopnosť človeka rozhodnúť sa kreatívne vykonať niečo pre druhého bez očakávania vlastného zisku. Takéto správanie zaradil do kategórie „pozarealizačných potrieb“ (*beyond-realisation needs*). Podmienkou zdravého konania je však uspokojenie vlastných nižších potrieb. Ak tieto potreby nie sú uspokojené, nezištné konanie je síce možné, nevedie však človeka k rastu, ale k deštruktívnemu správaniu. Preto u človeka,

35 Porov. PILIAVIN, J. A., EVANS, D. E., CALLERO, P.: Learning to “Give to Un-Named Strangers” : The Process of Commitment to Regular Blood Donation. In: STAUB, E., BAR-TAL, D., KARYLOWSKI, J., REYKOWSKI, J. (ed.): *Development and Maintenance of Prosocial Behavior : International Perspectives on Positive Morality*. New York : Plenum, 1984, s. 471–492.

36 Porov. GAERTNER, S. L., DOVIDIO, J. F.: The Subtlety of White Racism, Arousal, and Helping Behavior. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 35, 1977, 1, s. 691–707.

37 Porov. BANDURA, A.: *Social Learning Theory*. New York : General Learning Press, 1971.

38 Porov. HOFFMAN, M. L.: Is Altruism Part of Human Nature? In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 40, 1981, 1, s. 121–137.

39 Porov. MASLOW, A., MASLOW, B., GEIGER, H.: *The Farther Reaches of Human Nature*.

ktorý nemá uspokojené vlastné nižšie potreby, nie je zdravá nezištnosť možná. Primárna zdravá motivácia by teda nemala obsahovať výhradne nezištné prvky, ale mala by byť kombinovaná so zištnými prvkami. Humanistická teória sa nezaobrá prínosom nezištného konania pre vykonávateľa priamo, ale z teórie sme nepriamo usúdili, že nezištné konanie neráta s nijakým prínosom pre vykonávateľa. Dôvodom toho je, že vykonávateľ má všetky svoje potreby naplnené a teda nepotrebuje nič viac.

Biosociálne východisko

Biosociálne vysvetlenie zastávajú psychológovia, ktorí zdôvodňujú altruistické sociálne správanie ako podmienené a smerujúce k zachovaniu rodu ako celku.⁴⁰ Zdôrazňujú, že altruistické správanie vychádza výlučne z genetickej predispozície a je výsledkom evolúcie génov.

Biosociálni psychológovia určili štyri základné typy správania, ktoré sú rozpoznateľné tak pri ľuďoch, ako aj pri zvieratách a majú prvky altruistického správania. Tvrdia, že tieto štyri typy správania môžu vysvetliť dôvod a pôvod altruistického správania ľudí, a teda aj fenomén dobrovoľníctva. Týmto vysvetlením chcú potvrdiť názor, že vonkajší prejav altruizmu pramení z vnútornej podmienenosti k egoizmu a k uspokojeniu svojich potrieb.

Prvým typom správania je *sankcionizmus*. Pomáhajúce správanie možno zaznamenať tak u zvierat, ako aj u ľudí a je viditeľné vtedy, ak je zjavné, že po nesplnení úlohy príde nejaká sankcia.⁴¹ Takýto typ pomáhajúceho správania síce vysvetľuje príčiny niektorých druhov správania, nespĺňa však všetky podmienky dobrovoľníckej aktivity založenej na altruizme.⁴² Konkrétnejšie ide o nedobrovoľnosť konania. Daná aktivita je vynútená a je tu prítomný tiež prvok strachu. Aj keby výsledok konania bol prospešný iným a jednotlivец by z neho nemal nijaký zisk, aktivita by bola stále nedobrovoľná. Treba zdôrazniť predpoklad, že existuje dobrovoľnícka aktivita, ktorá spĺňa všetky kritériá nezištnosti.⁴³ Pritom nezištnosť, altruizmus sa definuje okrem iného ako dobrovoľné konanie. Vylúčením atribútu dobrovoľnosti sankcionizmus zamietá altruistický základ dobrovoľníckej činnosti.

Druhým typom správania v dobrovoľníctve, na základe ktorého biosociálni psychológovia vyvracajú altruizmus, sa nazýva *reciprocita*. Princíp reciprocity je založený na istote, že ak jednotlivец vykoná niečo dobré, tak sa

40 Porov. HOGG, M. A., VAUGHAN, G. M.: *Social Psychology*. London : Pearson Prentice Hall, 2008; STEVENS, J., CUSHMAN, F. A., HAUSER, M. D.: Evolving the Psychological Mechanisms for Cooperation. In: *Annual Review of Ecology, Evolution, and Systematics*, 36, 2005, s. 499–518. In: <http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.ecolsys.36.113004.083814?journalCode=ecolsys> (11. 2. 2015).

41 Porov. HOGG, M. A., VAUGHAN, G. M.: *Social Psychology*.

42 Porov. BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A., MATULAYOVÁ, T., MRAČKOVÁ, A., VAVRINČÍKOVÁ, L., VLAŠIČOVÁ, J.: *Dobrovoľníctvo, keď pomoc baví a zábava pomáha*. Bratislava, 2011.

43 Porov. UNV: Special Voluntary Found : Multi-Year Report, OSN. 2013. In: <http://www.unv.org/en/about-us/strategy.html>

mu to skôr či neskôr určite pozitívne oplatí a vráti.⁴⁴ Tento fenomén je viditeľný u zvierat – napríklad u opíc, keď si navzájom pomáhajú čistiť telo. Človek dobrovoľne pomáha druhým alebo celej spoločnosti, pričom zisk nie je priamym dôsledkom tejto pomoci, respektíve predchádzajúcej dohody, ale logicky sa očakáva. Z tohto dôvodu ani tento typ pomáhajúceho správania nie je dostačujúci na objasnenie fenoménu dobrovoľníctva ako altruizmu. Biosociálni psychológovia teda takisto zamietajú existenciu altruizmu.

Z pohľadu biosociálnych psychológov hlavnou podstatou tretieho typu správania je *mutualizmus*, *spolupráca*. To znamená, že vzájomným pomáháním jedinec získa viac ako v prípade, ak by sa spoliehal len na seba, alebo by nespolupracoval. Kritérium dobrovoľnosti rozhodnutia pomáhať je tu splnené. Je však diskutabilné, do akej miery sa zachovávajú kritérium zisku a kritérium primárnej pomoci druhým. Z hľadiska zisku jedinec síce vyvíja aktivitu, ktorá pomáha druhému jedincovi, ale s vedomím prínosu sebe samému. Z hľadiska primárnej pomoci inému je tento dôvod neprijateľný z dôvodu, že hlavným motívom činnosti je pomoc sebe. Tento typ správania teda vylučuje altruizmus vo dvoch jeho definičných častiach.

Výskumy potvrdili, že najmä ľudia v dôchodkovom veku sa obvyčajne aktívne zapájajú do dobrovoľníckych aktivít vo svojej komunite, čo spätne pomáha budovať ich sociálne vzťahy a podporuje efektívnosť ich terapie. Tieto výsledky podporujú tvrdenie, že dobrovoľnícke správanie týchto ľudí motivuje mutualizmus, a teda pravý altruizmus neexistuje. Avšak ďalšie štúdie potvrdili, že úspech dobrovoľníctva závisí najmä od motivácie a miery zmyslu práce, ktorú dobrovoľník vykonáva. Tieto ďalšie výskumy naopak potvrdzujú existenciu altruizmu v dobrovoľníctve. Navyše je zjavné, že ani princíp vrodeného mutualizmu dostatočne nevysvetľuje fenomén dobrovoľníctva.

Posledným typom správania, ktorý podľa biosociálnych psychológov podmieňuje pomáhajúce správanie, je *rodový výber*. Jedinec je ochotný pomôcť druhému jedincovi, ak ide o jeho pokrvnú rodinu, s cieľom, že tak udrží svoj rod pri živote.⁴⁵ Tento typ správania by na prvý pohľad mal spĺňať všetky kritériá dobrovoľníctva. Pomáhajúce správanie je v takomto prípade dobrovoľné, jedinec neočakáva v dôsledku svojho správania zisk a jeho činnosť smeruje k iným alebo ku spoločnosti. Rodové vysvetlenie pre pomáhajúce správanie je veľmi populárne a podložené mnohými výskumami.

Jeden z najznámejších výskumov v tejto oblasti viedli Crandall a Kitayama.⁴⁶ Tento typ správania pomenovali a „neodarvinovské pravidlá roz-

44 Porov. STEVENS, J., CUSHMAN, F. A., HAUSER, M. D.: Evolving the Psychological Mechanisms for Cooperation. In: *Annual Review of Ecology, Evolution, and Systematics*, 36, 2005, s. 499–518. In: <http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.ecolsys.36.113004.083814?journalCode=ecolsys> (11. 2. 2015).

45 Porov. STEVENS, J., CUSHMAN, F. A., HAUSER, M. D.: Evolving the Psychological Mechanisms for Cooperation. In: *Annual Review of Ecology, Evolution, and Systematics*, 36, 2005, s. 499–518. In: <http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.ecolsys.36.113004.083814?journalCode=ecolsys> (11. 2. 2015).

46 Porov. CRANDALL, Ch., KITAYAMA, S.: Some Neo-Darwinian Decision Rules for Altruism : Weighing Cues for Inclusive Fitness as a Function of the Biological Importance of the Decision. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 1994, 5, s. 773–789.

hodovania sa". Vo svojom výskume sa zamerali na rôzne oblasti, v ktorých sa mali účastníci výskumu rozhodnúť, do akej miery by boli ochotní pomôcť inému. Premenné, ktoré určovali charakteristiku človeka v núdzi, boli choroba, ohrozenie na živote a miera rodovej blízkosti. Výsledky výskumu ukázali, že pri rozhodovaní najviac zavážil stupeň príbuzenstva, na druhom mieste bolo ohrozenie života. Potvrdilo sa tiež, že účastníci by najmenej pomohli dlhodobo chorým ľuďom, s ktorými nie sú v príbuzenskom vzťahu. Z týchto výsledkov výskumu možno vyvodiť záver, že rodový výber vysvetľuje dôvod pomáhajúceho správania, ktoré navonok pôsobí altruisticky.

Rodová príslušnosť sa javí teda ako stabilný predpoklad a vysvetlenie altruistického konania ľudí. Preto sa treba pozrieť hlbšie na charakteristiku dobrovoľníctva a jeho vonkajšie črty, aby sa zistilo, či všetky formy dobrovoľníctva sú podmienené príbuzenskými vzťahmi. Táto podmienenosť znamená možnosť, že altruizmus je vrodený a jeho význam spočíva v pude vedúcom k zachovaniu rodu. V takom prípade, čo však nie je odrazom reálneho života, všetky formy dobrovoľníckej činnosti, ktoré by komplexne spĺňali kritériá dobrovoľníctva, by museli byť smerované na príbuzných alebo blízku spoločnosť, alebo aspoň prinášať osov pre príbuzných alebo blízku spoločnosť.

Biosociálny smer z teoretickej stránky definuje nezištnosť buď ako „silnú“ alebo ako „slabú“.⁴⁷ Slabá nezištnosť je vo svojej podstate skrytým egoizmom, ktorý spočíva v štyroch základných princípoch (mutualizmus, spolupráca, sankcia a rodový výber). Silný altruizmus vychádza z princípu sebaobetovania. Sebaobetovanie vychádza zo slobodného rozhodnutia a je pre človeka deštruktívne. Treba však vziať do úvahy, že biosociálni teoretici vychádzajú z premisy, že slobodné rozhodnutie ako také v praxi možné nie je. Človek nie je schopný sa slobodne rozhodovať, ale koná na základe princípu sebauchovania. Preto ani nezištnosť ako také neexistuje a nemôže človeku priniesť nijakú odozvu. Všetky vonkajšie prejavy nezištného konania vychádzajú zo zistenej motivácie, postavenej na jednom z uvedených štyroch princípov.

Záver

Každé z analyzovaných východísk, teda kresťanské východisko, humanistické východisko, ako aj biosociálne východisko ponúkajú, ako je to zrejmé z jednotlivých príslušných záverov, špecifické vysvetlenia konotátu, teda interpretácie nezištnosti, altruizmu, najmä vysvetlenia týkajúce sa pôvodu, zdroja a hodnoty nezištnosti pre jednotlivca a spoločnosť. Ide v zásade o navzájom si odporujúce vysvetlenia. Filozoficko-antropologické východiská obsahujú teoretický základ pre psychologické teórie týkajúce sa nezištnosti. Výskumy v oblasti psychológie opierajúc sa o tieto teórie sa zameriavajú spravidla na vybrané parciálne otázky týkajúce sa fenoménu nezištnosti. Táto štúdia po-

47 Porov. FELDMANN, M. W., a i.: What is Altruism. In: *Trends in Ecology and Evolution*, 19, 2004, 3, s. 1–6.

skytla komplexnejší pohľad na danú problematiku, aby sa obmedzilo skreslenie vysvetlenia tohto fenoménu i jeho interakcie s ostatnými mechanizmami v správaní človeka.

Bibliografia

- BANDURA, A.: *Social Learning Theory*. New York : General Learning Press, 1971.
- BENEDIKT XVI.: Encyklika *Caritas in veritate*. Trnava : SSV, 2009.
- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A., MATULAYOVÁ, T., MRAČKOVÁ, A., VAVRINČÍKOVÁ, L., VLAŠIČOVÁ, J.: *Dobrovoľníctvo, keď pomoc baví a zábava pomáha*. Bratislava, 2011.
- CAILLÉ, A.: *Il terzo paradigma : Antropologia filosofica del dono*. Torino : Bollati Boringhieri, 1998.
- CAILLÉ, A.: *Critica della ragione utilitaristica : Manifesto del MAUSS*. Torino : Bollati Boringhieri, 1991.
- CODA, P., SEVERINO, E.: *La verità e il nulla : Il rischio della libertà*. San Paolo : Cinisello Balsamo, 2000.
- CRANDALL, Ch., KITAYAMA, S.: Some Neo-Darwinian Decision Rules for Altruism : Weighing Cues for Inclusive Fitness as a Function of the Biological Importance of the Decision. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 1994, 5, s. 773–789.
- CUCCI, B.: *I Volontari aprono le porte dei musei*. Italia News, 2009. In: http://www.ilrestodelcarlino.it/imola/2009/06/20/194070-volontari_aprono_porte_musei.shtml (2. 2. 2015).
- Development*, 66, 1995, 4, s. 1179–1197. In: Pubmed Medline, 21. 2. 2011.
- DOVIDIO, J. F.: Altruism. In: MANSTEAD, A. S. R., HEWSTONE, M. (ed.): *Blackwell Encyclopedia of Social Psychology*. Oxford : Basil Blackwell, 1995.
- EISENBERG, N., CARLO, G., MURPHY, B., VAN COURT, P.: Prosocial Development in Late Adolescence : A Longitudinal Study. In: *Journal of Child*, 1995.
- FELDMANN, M. W., a i.: What is Altruism. In: *Trends in Ecology and Evolution*, 19, 2004, 3, s. 1–6.
- GAERTNER, S. L., DOVIDIO, J. F.: The Subtlety of White Racism, Arousal, and Helping Behavior. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 35, 1977, 1, s. 691–707.
- GODBOUT, J. T.: *Ce qui circule entre nous : Coll. «La couleur des Idées»*. Paris : Éditions du Seuil, 2007.
- HIRAI, H.: The Invisible Hand of God in Seeds : Jacob Schegk's Theory of Plastic Faculty. In: *Early Science and Medicine*, 12, 2007, 1, s. 377–404.
- HOFFMAN, M. L.: Is Altruism Part of Human Nature? In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 40, 1981, 1, s. 121–137.
- HOGG, M. A., VAUGHAN, G. M.: *Social Psychology*. London : Pearson Prentice Hall, 2008.
- Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : SSV, 2006.

- LAZZARINI, S. G., MADALOZZO, R., ARTES, R., DE OLIVEIRA SEQUEIRA, J.: Measuring Trust : An Experiment in Brazil. In: *Brazilian Journal of Applied Economics*, 9, 2005, 1, s. 153–169.
- MASLOW, A., MASLOW, B., GEIGER, H.: *The Farther Reaches of Human Nature*. New York : Viking Press, 1971.
- MASLOW, A. H.: *Motivation and Personality*. New York : Harper Collins Publishers, 1987.
- MICHÁLEK, J.: *Topologie výchovy*. Praha : Oikoymenh, 1996.
- MRÁZ, M.: Biologické, filozofické a teologické aspekty počatia a animácie. In: NANIŠTOVÁ, E. (ed.): *Hodnota života a krehkosť človeka*. Bratislava : Siloe, 2013, s. 62–72.
- OMOTO, A. M., SNYDER, M.: Sustained Helping without Obligation : Motivation, Longevity of Service, and Perceived Attitude Change among AIDS Volunteers. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 1995, 1, s. 671–686.
- PILIAVIN, J. A., SIEGL, E.: Health Benefits of Volunteering in the Wisconsin Longitudinal Study. In: *Journal of Health and Social Behavior*, 48, 2007, 4, s. 450–464.
- PILIAVIN, J. A., EVANS, D. E., CALLERO, P.: Learning to “Give to Un-Named Strangers” : The Process of Commitment to Regular Blood Donation. In: STAUB, E., BAR-TAL, D., KARYLOWSKI, J., REYKOWSKI, J. (ed.): *Development and Maintenance of Prosocial Behavior : International Perspectives on Positive Morality*. New York : Plenum, 1984, s. 471–492.
- POPIELSKI, K.: *Noetická dimenzia osobnosti : Psychologická analýza pocitu zmyslu života*. Trnava : KP FF TU, 2005.
- POPIELSKI, K.: *Noo-logoterapia : Elementy wprowadzenia*. Lublin : KUL, 2004.
- REI, D.: Dopo la lege : La Terza fase del volontariato. In: *Animazione Sociale*, Torino 1992, č. 4.
- REI, D.: *L’attuazione della legge quadro sul volontariato nelle normative regionali in Servizi sociali*. Torino, 1999.
- ŘÍČAN, P.: *Psychologie osobnosti : Obor v pohybu*. Havlíčkův Brod : Grada, 2007.
- STEVENS, J., CUSHMAN, F. A., HAUSER, M. D.: Evolving the Psychological Mechanisms for Cooperation. In: *Annual Review of Ecology, Evolution, and Systematics*, 36, 2005, s. 499–518. In: <http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.ecolsys.36.113004.083814?journalCode=ecolsys> (11. 2. 2015).
- ŠMIDOVÁ, M., MARKOVÁ, J., TREBSKI, K.: *Perspektívy pomoci ľuďom s postihnutím a ich rodinám*. Trnava : Dobrá kniha, 2013.
- UNV: Special Voluntary Found : Multi-Year Report, OSN. 2013. In: <http://www.unv.org/en/about-us/strategy.html>

Mária Nemčíková, MSc. PhD.

Filozofická fakulta Trnavskej univerzity
Katedra psychológie

Hornopotočná 23, 918 43 Trnava
e-mail: majka.nemcikova@gmail.com